

UZUMNING MAHALLIY XO‘RAKI NAVLARI HOSILDORLIGI

Fayziyev Jamoliddin Nasirovich

“Mevali ekinlari agrotexnikasi va kolleksiyasi” bo‘limi boshlig‘i, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, professor

ORCID: 0009-0002-9829-2840

Qurbonova Sarvinoz Anvar qizi

tayanch doktorant

ORCID: 0009-0007-9412-3237

Akademik M.Mirzayev nomidagi bog‘dorchilik, uzumchilik va vinochilik ilmiy-tadqiqot instituti

Annotasiya. Ushbu maqolada uzumning mahalliy xo‘raki navlari hosildorlik ko‘rsatkichlari to‘g‘risida ma‘lumotlar keltirilgan. Uzumning mahalliy xo‘raki Oq Husayni, Husayni egri, Husayni kelin barmoq, Kadu Husayni, Oq Echkiemar, Sovetskiy stoloviy, Xurmone qizil, Said Gulyami, Qizil Husayni va Echkiemar navlarining hosildorligi va hosildorlik ko‘rsatkichlari tahlil qilingan. Uzumning xo‘raki navlari tuplaridagi hosilli novdalar eng ko‘p (32,7-38,5 %) va hosildorlik 16,2; 17,2 va 18,4 kg Said Gulyami, Echkiemar va Sovetskiy stoloviy navlarida aniqlandi.

Kalit so‘zlar: uzum, mahalliy, xo‘raki, nav, hosildorlik, uzum bosh, hosilli novda, tup.

Аннотация. В данной статье представлены результаты исследования урожайности местных столовых сортов винограда (*Vitis vinifera* L.). Анализ охватывал следующие традиционные сорта: Ох Хусайни, Хусайни Эгри, Хусайни Келин Бармоқ, Каду Хусайни, Ох Эчки Эмар, Советский Столовый, Хурмоне Кизил, Саид Гулями, Кизил Хусайни и Эчкиэмар. Среди изучаемых сортов наивысший процент плодоносных побегов на куст (в пределах 32,7–38,5%) был отмечен у сортов Саид Гулями, Эчкиэмар и Советский Столовый. Эти сорта также продемонстрировали наивысшую продуктивность, составляющую в среднем 16,2 кг, 17,2 кг и 18,4 кг с куста соответственно.

Ключевые слова: виноград, местный, столовый, сорт, урожайность, гроздь, плодоносящий побег, куст.

Abstract. This article presents the results of a study on the yield performance of local table grape (*Vitis vinifera* L.) cultivars. The analysis included the following traditional varieties: Okh Khusayni, Khusayni Egri, Khusayni Kelin Barmoq, Qadu Khusayni, Okh Echkiemar, Sovetskiy Stoloviy, Khurmone Qizil, Said Gulyami, Qizil Khusayni, and Echkiemar. Among the studied cultivars, the highest percentage of fruitful shoots per vine—ranging from 32.7% to 38.5%—was observed in Said Gulyami, Echkiemar, and Sovetskiy Stoloviy. These varieties also showed the highest productivity, with average yields of 16.2 kg, 17.2 kg, and 18.4 kg per vine, respectively.

Keywords: grape, local, as in the table, variety, yield, grape cluster, fruitful shoot, yield.

Kirish. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi sohalaridan biri bo‘lgan uzumchilikni zudlik bilan zamonaviy reserstejamkor texnologiya asosida yuqori sur‘atda rivojlantirish, uzum mahsuldorligini oshirish, mahsulot sifatini tubdan yaxshilash, qayta ishlash, saqlash va uzum sharbati, oliy toifali konsentratlar, mayiz tayyorlash bo‘yicha talab etiladigan chora-tadbirlarni ishlab chiqish, mamlakat aholisini uzum mahsulotlariga bo‘lgan talabini qondirishni yaxshilash bu davr talabi taqozasi bo‘lib qolmoqda [1].

Xalqaro Uzum va Vino Tashkiloti (IOGW) ma‘lumotlariga ko‘ra, dunyo bo‘yicha uzumzorlar maydoni 9,5–10 million gektarni tashkil etadi, so‘nggi yillarda yalpi mahsulot hajmi esa 60–70 million tonnaga yetgan [3].

Uzum navlarini eng maqbul oziqlantirish uchun ularning o‘shish davri, bu davrdagi fenologik bosqichlar, shuningdek, o‘tish davrlarini chuqur o‘rganish yuqori va sifatli hosil olish imkonini beradi [2].

Har bir tanlanayotgan navda hosildorlik ko‘rsatkichlarini tahlil qilish barpo etiladigan bo‘ljak tokzorning potensial hosildorligini oldindan bashorat qilishda muhim ahamiyat kasb etadi [4].

Materiallar va uslublar. Tadqiqot 2023-2024 yillarda akademik M.Mirzayev nomidagi bog‘dorchilik, uzumchilik va vinochilik ilmiy-tadqiqot institutida amalga oshirildi.

Tadqiqotning maqsadi – uzumning mahalliy xo‘raki navlarining hosildorlik ko‘rsatkichlari va uzum hosildorligiga ta‘siri va me‘yorlarini o‘rganish.

Tadqiqot ob‘ekti sifatida uzumning Oq Husayni, Husayni egri,

Husayni kelin barmoq, Kadu Husayni, Oq Echkiemar, Sovetskiy stoloviy, Xurmone qizil, Said Gulyami, Qizil Husayni va Echkiemar navlari olingan.

Natijalar va munozara. Uzumning o‘rganilgan xo‘raki navlarida hosilli novdalar miqdorini tahlil qilish shuni ko‘rsatdiki, eng ko‘p (32,7-38,5 %) hosilli novdalar uzumning Oq Husayni, Said Gulyami, Echkiemar va Sovetskiy stoloviy navlarida qayd etildi (1-jadval).

Hosilli novdalarning eng kam – 17,7-19,1 % miqdori uzumning Kadu Husayni va Xurmone qizil navlarida aniqlandi. Ushbu ko‘rsatkich bo‘yicha qolgan navlar yuqoridagi nav guruhlari orasida oraliq o‘rin egalladi va ularda hosilli novdalar miqdori 25,7-29,9 % oraliq‘ida bo‘ldi.

Husayni kelin barmoq, Qizil Husayni va Sovetskiy stoloviy uzum navlarida ikki uzum boshli novdalar eng ko‘p miqdorda bo‘ldi va mos ravishda 4,2 -5,4 % ni tashkil etdi. Ikki uzum boshli novdalarning eng kam – 1,4-1,8 % miqdori Husayni egri, Kadu Husayni va Xurmone qizil uzum navlarida aniqlandi. Ushbu ko‘rsatkich bo‘yicha qolgan uzum navlarida Oq Husayni, Echkiemar, Said Gulyami va Oq Echkiemar oraliq o‘rin egalladi va ularning tuplarida bunday novdalar 2,6-3,9 % ni tashkil qildi.

Hosil berish koeffitsiyenti bo‘yicha tupdagi bir rivojlangan novdaga to‘g‘ri keladigan uzum boshlari (0,6) bo‘yicha Sovetskiy stoloviy navi alohida ajralib turdi. Boshqa navlarda mazkur ko‘rsatkich uncha yuqori bo‘lmay, bir rivojlangan novdaga to‘g‘ri keladigan uzum boshlari koeffitsiyenti 0,3 ni tashkil etdi.

1-jadval

Uzumning mahalliy xo‘raki navlarini hosildorlik ko‘rsatkichlari, 2023-2025 yillar

T/r	Navlar	Hosilli novdalar, %			Bir hosilli novdaga to‘g‘ri keladigan uzum boshining o‘rtacha soni, dona	Bir novdaga to‘g‘ri keladigan uzum boshining o‘rtacha soni, dona
		Bir uzum boshli	Ikki uzum boshli	Jami		
1.	Oq Husayni	30,1	2,6	32,7	1,1	0,5
2.	Husayni egri	24,3	1,4	25,7	1,1	0,4
3.	Husayni kelin barmoq	23,3	4,2	27,5	1,3	0,6
4.	Kadu Husayni	15,9	1,8	17,7	1,1	0,3
5.	Oq Echkiemar	21,7	3,9	25,6	1,2	0,5
6.	Sovetskiy stoloviy	33,1	5,4	38,5	1,3	0,5
7.	Xurmone qizil	17,3	1,8	19,1	1,1	0,4
8.	Said Gulyami	29,3	3,6	32,9	1,1	0,5
9.	Qizil Husayni	25,3	4,6	29,9	1,2	0,5
10.	Echkiemar	34,7	3,1	37,8	1,3	0,4

2-jadval

Uzumning mahalliy xo‘raki navlari hosildorligi, s/ga, 2023-2025 yillar

T/r	Navlar	Uzum boshlari soni, dona	Uzum boshi og‘irligi, g	Tupdagi hosildorlik, kg	Hosildorlik, s/ga
1.	Oq Husayni	26,7	525,3	14,0	155,6
2.	Husayni egri	29,3	391,1	11,5	127,3
3.	Husayni kelin barmoq	28,2	432,0	15,5	172,0
4.	Kadu Husayni	26,1	380,1	9,9	110,0
5.	Oq Echkiemar	40,0	410,2	15,2	168,6
6.	Sovetskiy stoloviy	40,0	460,7	18,4	206,7
7.	Xurmone qizil	43,2	300,0	13,0	145,0
8.	Said Gulyami	19,6	825,0	16,2	180,0
9.	Qizil Husayni	26,2	413,3	10,8	120,0
10.	Echkiemar	38,2	450,0	17,2	191,0

Uzumning xo‘raki navlarining hosildorligidagi farqlanish ham sezilarli darajada ekanligi qayd etildi. Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, tadqiqot yillari mobaynida eng yuqori barqaror hosil uzumning Said Gulyami, Echkiemar va Sovetskiy stoloviy navlarida olindi. Ushbu navlarning hosildorligi mos holda 180,0; 191,0 va 206,7 s/ga ni tashkil etdi (2-jadval).

Tadqiqot yillarida eng past hosildorlik – 110,0; 120,0; 127,3 s/ga uzumning Kadu Husayni, Qizil Husayni va Husayni egri navlarida aniqlandi. Qolgan navlar o‘rtacha hosildorli guruhni tashkil etdi va ularda ushbu xo‘jalik ko‘rsatkichi 145,0-168,6 s/ga atrofida o‘zgardi.

Jadval ma’lumotlari shuni ko‘rsatadiki, uzumning xo‘raki navlarida tupdagi eng yuqori hosildorlik 16,2; 17,2 va 18,4 kg

Said Gulyami, Echkiemar va Sovetskiy stoloviy, eng kam tupdagi hosildorlik 9,9; 10,8 va 11,5 Kadu Husayni, Qizil Husayni va Husayni egri navlarida kuzatildi. Qolgan navlarda esa o‘rtacha ko‘rsatkich 13,0-15,5 kg Xurmone qizil, Oq Husayni, Oq Echkiemar va Husayni kelin barmoq aniqlandi.

Xulosa. Uzumning xo‘raki navlarida hosilli novdalar eng ko‘p (32,7-38,5 %) hosilli novdalar uzumning Oq Husayni, Said Gulyami, Echkiemar va Sovetskiy stoloviy navlarida qayd etildi.

Husayni kelin barmoq, Qizil Husayni va Sovetskiy stoloviy uzum navlarida ikki uzum boshli novdalar eng ko‘p miqdorda bo‘ldi va mos ravishda 4,2 -5,4 % ni tashkil etdi.

Eng yuqori hosildorlik 16,2; 17,2 va 18,4 kg Said Gulyami, Echkiemar va Sovetskiy stoloviy navlarida tupda aniqlandi.

ADABIYOTLAR:

1. Uzumchilik asoslari, “Durdona nashriyoti” Buxoro-2023, 14-15 betlar.
2. Fayziev J.N., Ochilidiev O. va Adilov Hikmatilla “ Influence of mineral fertilizers on the growth, development and productivity indicators of large clustered grapes” Web of conference, Volume 389, 31-may 2023 1-9 pages.
3. Fayziev J.N., Hakimov A.A. va Abdullaev A.N. “The Influence Of Growth And Development Regulators On Fertility Parameters Of Seedless Grape Varieties” international journal of scientific & technology research Volume 9, ISSUE 03, march 2020, 1959-1961 pages.
4. Fayziev J.N. “O‘zbekiston sharoitida uzumning urug‘siz navlari hosildorligi va sifatini oshirish texnologiyasini ilmiy asoslash”, Toshkent-2020, 120-bet.